

UTÓSZÓ

Pesti Mizsér Gábor 1536-ból való
Új Testamentum fordításának
mai nyelvhez igazított kiadásához

PESTI GÁBOR jelentősége, hogy elsőnek adta közre magyarul nyomtatásban a Biblia négy evangéliumát, amely 1536-ban jelent meg Bécsben. Ez volt a második teljes egészében magyar nyelven nyomtatott könyv. Ezt megelőzte KOMJÁTHY BENEDEK *Az Szent Pál levelei* magyar nyelven című fordítása 1533-ból. PESTI GÁBOR művének megjelenése után öt évvel, 1541-ben jelent meg Sárváron SYLVESTER JÁNOS teljes – az evangéliumok mellett a többi újszövetségi könyvet is tartalmazó – Újtestamentum-fordítása. A teljes Biblia, az Ó- és az Újszövetség magyarul a Vizsolyi Bibliában látott napvilágot a protestáns KÁROLYI GÁSPÁR fordításában 1590-ben. KÁLDY GYÖRGY katolikus szentírásfordítása 1626-ban jelent meg Nagyszombaton. Ezt követően napjainkig számos javított és revideált protestáns és katolikus, illetve az utóbbi évtizedben néhány ökumenikus bibliafordítás hagyta el a nyomdát.

PESTI GÁBOR *Új Testamentum* fordítása eredetileg néhány száz példányban jelent meg. Ma 5 teljes és 12 csonka példánya ismert, ezek féltett kincsei a hazai és a külföldi könyvtáraknak.

A fordítás során PESTI GÁBOR elsősorban ERASMUS görögből latinra átültetett bibliafordítására támaszkodott, de igénybe vette a Vulgata alapján készült korábbi magyar kézírásos kódexekben (Müncheni kódex, 1466, Jordánszky-kódex 1516–1519) fennmaradt szentírásfordításokat is. Magyarsága ízes, kifejező. Az evangéliumok szövege a mai magyar nyelvhez legközelebb álló „központi nyelvjárás”-ban készült. A fordítást felbecsülhetetlen kultúrtörténeti értéként tartották számon elődeink is, sokan vizsgálták pompázatos magyar nyelvezetét, méltatták irodalomtörténeti jelentőségét (pl.: TOLDY FERENC).

Azért, hogy a kutatók kezébe eljusson, a Magyar Tudományos Akadémia kezdeményezésére újra kiadták betűhíven, lemásolva az eredeti tipográfiát, 1895-ben SZILÁDY ÁRON 17 oldalas méltató utószavával. Ez a betűhív kiadás annyira ritka ma már, hogy antikvár könyvaukciókon – ha néha-néha felbukkan – magasra szökik az ára.

Igazi missziós feladatot teljesített a Balassi Kiadó, amikor 2002-ben a Bibliotheca Hungarica Antiqua sorozat XXXIV. köteteként reprintben, azaz az 1536-ban kiadott könyvet lefényképezve napvilágra hozta. Így ma már az érdeklődők is kézbe vehetik és böngészhetik Pesti Gábor munkáját. E reprint kiadáshoz HUBERT ILDIKÓ írt 43 oldalas, szakavatott tanulmányt, melynek záró soraiban leszögezi: „Pesti Gábor stílusának erényeiről Toldy Fe-

renctől, Szilády Árontól kezdve az egyetemisták által írt szakdolgozatokig mindenki elismeréssel szól. Dicsérik írásának hajlékony stílusát, közérthetőségét, nyelvi leleményességét, tudatos műfordítását. A magyar nyelvű szép próza fejlődésének jelentős állomása az evangéliumok első magyar nyelvű nyomtatott kiadása.”

PESTI GÁBOR *Új Testamentumának* reprint kiadását csak a régi nyomtatványok szövegének olvasásában járatosak tudják folyékonyan olvasni, hiszen az a magyar nyelvben létező, de a latinban nem található hangok leírására (pl.: ö, ő, ü, ű, gy, ty) maitól erősen eltérő hangjelölést használ. A reprint szöveg böngészése, hosszas silabizálása meggátolja az olvasót abban, hogy az olvasott szöveg igazi mélységéig eljusson, annak értelmét élvezze. Pedig kellő tisztelettel kell megállapítanunk, hogy a több mint 450 éves nyelvi alkotás ma is hiteles evangéliumot ad a kezünkbe. Ezt felismerve adjuk közre JENEI MIKLÓS közreműködésével JENEI BÉLA által a „mai nyelvhez igazított” formában PESTI GÁBOR *Új Testamentumát*.

Az átírás során célunk volt, hogy az átírt szöveg korunk emberének jóval könnyebben legyen olvasható, mint az eredeti, és mindemellett lehetőleg a régi szöveg eredetiségéből, sajátosságából a legkevesebbet veszítse. Tudjuk, hogy az átírás eleve nem lehet tökéletes. Hiszen minél hűségesebb az eredetihez, annál nehezebben érthető a mai olvasó szá-

mára, a közérthetőség ára viszont az eredetitől való eltávolodás. Ennek mértéke mindkét irányból vitatható, ugyanakkor érdemes megemlítenünk, hogy a legrégebbi és a nyomtatott nyelvemlékeink mai hangjelöléssel átírva majdnem teljes egészében érthetőek korunk magyarul beszélő emberének. Úgy érezzük, hogy az alábbi átírási, szövegközlési elvek célunknak a legjobban megfelelők:

a) Az átírás során a nyilvánvaló sajtóhibákat javítottuk, pl.: az *n* betű fordított állású nyomtatását, a *t* és az *r* betűk igen gyakor felcserélését.

b) A legtöbbször ma használatos betűkkel írtuk át a következő, PESTI GÁBOR által használt betűket és betűkapcsolatokat, amikor azok nem az eredeti hangértékükben szerepelnek a szövegben. Pl.: *a* = *á*; *ch* = *cs*; *ee* = *é*; *e* = *é*; *ew* = *ö, ő*; *s* = *zs*; *u* = *v*; *w* = *u*; *w* = *v*; *y* = *ü*; *z* = *sz*.

c) A mai köznyelvet beszélő számára ma már elavultnak, nyelvjárásiasnak tűnő szavakat, szóalakokat, ha a szöveg megértését nem tette lehetetlenné, legtöbbször eredeti formájában hagytuk: *gyimölcs* = *gyümölcs*, *kegyig* = *pedig*, *mastan* = *mostan*, *kuldul* = *koldul*, *nam* = *no lám*.

d) PESTI GÁBOR igen sok szót, szóalakot többféleképpen is leírt (*apostol* ~ *apastol*, *böjtölnek* ~ *böjtelenek*, *tövisek* ~ *tivisek* stb.). Ezeket az írásbeli alakváltozatokat, ha nem értelemzavaróak, akkor nem egységesítettük.

e) A tulajdonnevek az eredeti szövegben változva, hol kis-, hol nagybetűkkel kezdődtek. Átírásunkban mi a tulajdonneveket következetesen nagybetűvel kezdjük.

f) Az eredeti szöveg szórendjén nem változtattunk, de a PESTI GÁBORNÁL igen hiányos központosítást ma használatos bibliafordításokra támaszkodva kiegészítettük.

g) Az eredeti szövegben a folyamatosan szedett ószövetségi idézeteket és a versszerű részeket verssorokra tördeltük.

h) Az eredeti kiadás gyakran nem a ma használatos tagolásban közli az egyes bekezdéseket, ezeken többnyire nem változtattunk. Az 1536-os kiadás nem közli a versek (mondatok) ma már általánosan elterjedt számozását, ezt az egyes bekezdések előtt pótoltuk.

i) Néhány esetben a szentírási szöveg megértése érdekében egy-egy szót szögletes zárójelben [] beszúrtunk. Ugyanígy jelöltük, ahol pontosítottuk az ószövetségi hivatkozásokat.

Bízom benne, hogy értékvesztett világunkban nemzeti kultúránk e becses emlékének mai nyelvünkhöz igazított kiadásának olvasgatása, tanulmányozása sokak számára nyújt szellemi örömet.

Kiss Gábor

